

LITERATŪROS, DAILĖS, MOKSLO, VISUOMENĖS IR POLITIKOS LAIKRAŠTIS

A. Sm.

Kas daryti?

isų akys nukrypo į karo nelaimės. Laikraščiai rašo vien apie karą, visuomenė vien karo aukomis rūpinasi, svarsto - galvoja, kaip geriau padėti karo vargų paliestiesiems, — gangreit visas pasaulis šiandien karingas. Štai prisisteigė ir dar vis tebesisteigia įvairių komitetų šelpti pabėgėliams ir jų vaikams, šelpti neturtingoms šeimoms, kurių globėjai pašaukti karan. Vidurinės Rusijos gubernijos nejučia tiek šio meto sunkumo, kaip jaučiame mes, pasienio gyventojai. Ten gyvenimas eina kuo-ne paprasta vaga: nėra tų rekvizicijų, ypatingų įsakymų, varžančių prekybą su pramone ir ūkiu, kaip kad yra Lietuvoje, ten žmonėms negadina nervų armotų šūvių dundėjimai, todėl ir karo vargai jų tiek neslėgia. Ar nurimus tai baisiajai vėtrai įvertis vyriausybė tą skirtumą?... Kam skauda, tas testa šaukia: mūsų pačių priedermė išrodyti, kiek yra nukentėjęs mūsų kraštas nuo karo. Jokios labdarybės, jokie materialiniai atlyginimai neatitaisys mums tų eibių, kurių pridirbo karas Lietuvoje, niekas neatlygis moralinių kančių, kurias iškentėjo ir dar turės iškentėti paribio gyventojai. Tikras atlyginimas būtų, jei Lietuva susilauktų daugiau laisvės plėtoties ir augti.

Esame dideliame sūkuryje, nieko negalime įmanyti, kas bus paskui, bet tikimės, kad anksčiau ar vėliau susilauks.

Už karo rūpesnių nebematyti nė viešojo lietuvių gyvenimo. Lietuvoje ne linksma... Užsidarė mū-

sų Rūtos, Dainos, Aidai ir kitos visuomenės įstaigos, kur pirma rinkdavomės į pramogėles. Rodos, tai niekis, bet ištikrųjų juntame, jogei mums valandomis labai kažko trūksta: jau mat buvome įjunkę ir mes lietuviai žmonėties. Liūdnas tai liūdnas metas, tik atsibosta nuolat liūdėti, reikia kartkartėmis prasismaginti, pasitaisyti kiek suniurusį ūpą; prasiblaivius ir tos kasdienės bėdos bei rūpesniai atrodo ne taip sunkūs, ir tie patys darbai geriau sekasi.

Žmogus reikalauja atmainos, taigi per daug sieloties nereikia. Be to, ir pramonėlėmis galima nemaža naudoties. Netikėtai užspeisti milžino audros, nustokome savo minčių siūlo, daug kas mums surizgo, susipynė ir nebeišmanome, kur sukti. Reikia atsigosti, bent retkarčiais renkantis krūvon savo mintimis pasidalyti. Tam tikslui geriausiai dera viešieji vakarai: koncertai, vaidinimai, paskaitos. Ir tokių viešųjų vakarų reiktų taisyti dideliuose miestuose, kur tik gali didesnis būrys atvykti: Vilniuje, Rygoje, Petrograde, Maskvoje. Daugelis išsilgę laukia tokių pramogų, ir laukia ne tam, kad pasilinksmintų, kaip seniau, — dabar ne tam laikas, — bet kad sužadintų savo nuvargusią sielą. Pirmučiausiai praverta įsitaisyti chorai, nes dainos lietuvių pramogėje geriausiai žadina susirinkusius. Chorams vedėjų, rodos, nestigtų... Nestengiame dažnai vakaruoti, pavakaruokime retai, bet pavakaruokime. Aukų reikalinga begalės visokiems labdarybės galams, kiti jau ir spirte spiriami nebenori duoti, o vakaras vis dar nauja spraga aukautojams pameškerioti.

Pasunkėjo sąlygos darbuoties, bet mums reikia į jas derinties: nevalia paleisti pradėtų darbų, o ir naujų randasi. Reikia susidaryti dienos reikalų programa. Kitoki šiandien tapome per tą dešimtį metų nuo "liuososios gadynės". Tada mes vėtra

ėjome, o šiandien patys patekome į jos sukurį. Tada veržėmės į visas puses, teorijų augštybėse sklandėme, skelbėme kraštutinį individualizmą su jam privalomąja "diferenciacija", sektomis būrėmės ir didžiavomės nėsą psnašūs į kitus, nestengusius prasimanyti savotiško katekizmo. Nūdien kitaip: visų rimtas, net rūstus ūpas, norime būti nepartiniais, spiesties krūvon, iš teorijų nusileidome praktikon, stėngiamės nutverti gyvenimo pulsą ir jį pagreitinti. Vienybės obalsis ima viršų. Ir gerai: tai, vadinasi, tikrai pradėdame rimtėti. Kodel taip virto? Gi turime dešimties metų patyrimo. Kas paliko vienoje teorijoje, tuos gyvenimas nubraukė šalin, jų vieton išspraudė kiti, vikresni, tiesa, augštai neimata, bet gerai nusimana, kas yra apačioje, ant žemės. Gi ir viso pasaulio audra, karas, kilo ne del socialinių atmainų, bet tautų vienybės obalsiu. Patys didieji politikos priešininkai, kurie tuomet riedavosi parlamentuose, kurie artimais idėjos bendrais laikydavo svetimos šalies vienaluomius žmones, šiandien petys į petį greta išvieno įnirtę kaujasi su tais bendrais. Visa ūmai apkito ir tos pakaitos negalėjo neatsiliepti mummyse: gi graso pavojus tautos vienumai; galime susivienyti, bet galime būti dar labiau išsklaidyti. Štai ta mintimi esame visų-labiausiai susirūpinę.

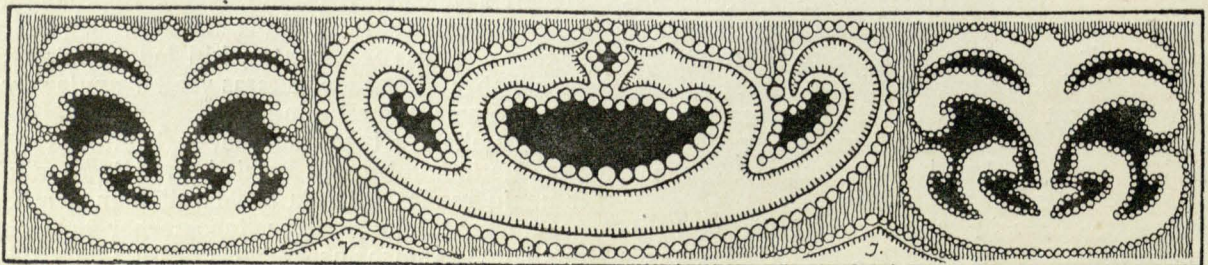
Sužiūrėme į Prūsus ir laukiame, kad pagaliau Mažoji Lietuva, veik baigiama kamuoti, prisidėtų į Didžiąją, kad visas Nemunas vienumoje ranguotų ligi-pat jūrų. Nuo Vytauto gadynės ta pati siena skyrė Mažąją Lietuvą nuo Didžiosios, ir kiek visokių pavojingų žygių yra mačiusi ta Mažėlė, bet ligšiol ji išliko gyva, davė anuomet prieglaudos mūsų pabėgėlei spaudai, ir delto ji mums yra brangi.

Tečiau jei ir pavyktų visam panemuniui susivienyti, jei ir išgriūtų siena, skirianti mus nuo Prūsų lietuvių, tai dar toli gražu ligi tautos vienybės ir jos gerovės. Žemės suvienijimas tai tik pamatas, ant kurio turi atsistoti rūmas, kuriame liuosa ir lengva būtų kvėpuoti. Nuvarginta karo Lietuva, nualusi ir pailsusi, reikalau daug atmainų. Šiaip ar taip pasibaigs karas, valstybė privalys patogesnių vertimosi sąlygų. Juk po Lenkijos Lietuva bus daugiausia nukentėjusi, daugiausia paaukojusi karo reikalams. Lenkija ir Lietuva tai dvi didžiosios karo aukos. Visi gailisi mažėlės Belgijos ir Lenkijos, kuo-ne visas pasaulis reiškia joms savo užuojautą, šelpia jas, tad ar neverta atpildos ir Lietuva.

Štai pati dabartinės mūsų programos svarbuma ir turėtų būti plačiausias Lietuvos padėjimo išaiškinimas. Lenkai visur, kur galėdami, skelbiasi, apie juos rusų ir užsienio spauda rašo: apie juos kalbėti kaip ir kokia mada virto. Mes, žinoma, jiems nepavydime, priešingai, vertiname jų mokėjimą garsinties, tik nereikia mums būti pasiviems, kaip ligšiol buvome. Dabar kaip tik gera proga yra duoti save pažinti rusų visuomenei ir svetimosioms šalims. Juk kasdien kiekvienas, kurs seka karo žinias, paėmęs žemėlapi pirštu baksi į mūsų kraštą, bet nežino, kokia tauta tenai gyvena, kas ji yra ir ko ji nori. Tad rašykime apie lietuvius į svetimus, pirmiausia į rusų laikraščius, rašykime atskirą Lietuvos brošiūrą su žemėlapiu ir kaišiokime ją kur galėdami. Nepaslenkame?... Netiesa, pajudinkime inteligentiją, visų-pirma laikraštiniukus, susidarykime praktikos darbų programą karo metui, svarstykite krūvon sueidami ateities pamatus — žodžiu sakant, sukruškime ir dirbkime.

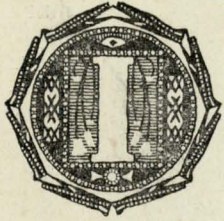
Bet norėdami mūsų šalies ir mūsų tautos vienybės, mes patys, kurie dirbame, privalome išvieno eiti, tariant elgties taip, kad kits kitam neprieštarautume. Taigi, Amerikos lietuvių pasiskirstymas į dvi dali, įsteigimas dviejų tautos fondų, dar nėra vienybės ardymas ir tegu tas faktas nebaido mūsų, nes abeji, laisvamaniai ir katalikai, vienam tikslui skiria surinktąsias aukas: būtent šelpti Didžiąją ir Mažąją Lietuvai, nukentėjusiai nuo karo. Vieni ir antri geidžia laisvės mūsų kraštui, vieniems ir antriems lygiai rūpi lietuviai, gyveną Rusijos ir Vokietijos valstybėse.

Taip, dabar mes praktikų akimis žiūrime į gyvenimą, tečiau pavojinga būtų sustoti vien ant dienos rūpesnių, nes teorija taip-pat reikalinga yra: ji saugo, kad nenusvirtume per daug į mažmožius ir nepražiopsotume bendrumos, apimančios reikalų visumą. Tik kitaip nūdien turi mums atrodyti teorija: ji vedama iš patyrimų. Negana to ar kito norėti, negana augšti idealai statyti; tai padaryti lengva, — visų-sunkiausia yra pasistatyti toks idealas, kurs yra augštas ir betgi įmanomas, galimas. Lietuva privalo laisvės, lietuviai trokšta geresnės ateities; tai visi žinome. Bet kokia forma, kokiomis sąlygomis ta laisvė gali įsikūnyti, kiek mes esame priaugę prie jos, tai pareina ne vien iš nepastovių aplinkybių, kurių negalime kol kas numanyti, bet ir nuo mūsų vidurinės kultūros, nuo mūsų mokėjimo susiklaudyti.

J. Ch.

Galicija ir jos gyventojai.

š visų 17-kos Austrijos kraštų, Galicija yra pati didžioji, kuri daro politikos vienumą. Didumo ji yra 78.497 ketvirtainių kilometrų. Yra tat 26,17% visos valstybės ploto, kaip rodo 1910 metų gyventojų sąrašas.

Galicijoje tada buvo 8.025.675 žm., arba 28,09% visų valstybės gyventojų. Tad Galicija yra tankiau apgyventa, negu kiti Austrijos kraštai. Visoje Austrijoje vienam ketvirtainiui kilometrui tenka 95 žmonės, o Galicijoje 102.

Galicijos sienos yra: vakaruose Silezija, šiaurės vakaruose Lenkija, šiaurėje Cholmo kraštas, rytuose Podolės ir Volinės guberniji, pietryčiuose ji susisiečia su Austrijos Bukovina. Pietuose yra pačios gamtos sudaryta Karpatų kalnų siena nuo Vengrų žemės.

Rusijos pasieniais į šiaurę ir šiauriaryčius eina daugiau lygumos; į pietus ir pietvakarius žemė darosi vis kalnuotesnė ir pasibaigia augštais Karpatų kalnais.

Pati didžioji Galicijos upė yra Dniestras; kitos didesnės upės yra Visla, pradžia Būgo, Prūtas ir Vislos šaka Sanas. Sanas skiedžia Galiciją į dvi skirtini etnografini dali: vakarinę lenkų ir rytinę ukrainų. Vakarinė Galicija yra 23.160 ketvirtainių sieksnių didumo, rytinė — 55.337. Be tų dviejų jau minėtų pamatinių tautų ten gyvena žydų, kurių rytinėje dalyje yra daug daugiau, negu vakarinėje.

Norint sulygtinti, kiek kurios tautos yra, jų skaičių geriausiai galima pamatyti, žiūrint, kaip skirstosi Galicijos gyventojai tikėjimais.

— 1910 metų sąrašu buvo suskaityta 3.379.613 unitų, vadinasi, ukrainų; 3.732.961 katalikų, vadinasi lenkų. Tačiau čia reikia pasakyti, kad paskutiniame skaitmenyje yra dar ir ukrainų — tautybės žvilgsniu, bet katalikų — tikybos žvilgsniu (taip vadin. "lotyninkų"). Žydų tikybos buvo 871.895 žm. Ta gyventojų dalis, kuri neinėjo nė į vieną minėtą tikiabinę grupę ir kurios yra 41.206 žm., buvo įvairių kitokių tikiybų, daugiausia protestantų (vokiečių).

Iš sąrašo žinių apie gyventojų kalbą negausime aiškaus supratimo apie jų tautybę, nes dėl daugelio prižasčių žmonės klausiami savo šnekamąja kalba pavadina ne gimtąją (motinos) kalbą. 1910 metų sąrašu savo šnekamąja kalba 3.208.090 žmonių užrašė ukrainų kalbą, 4.671.500 — lenkų (čia tarp kitko yra priskaityta ir dauguma žydų), 90.114 — vokiečių. Skaitmenyje 54.969 yra surašyti kalbą armėniškai, žydiškai ir kitomis kalbomis, taip-pat ir taip vadinamieji "maskvafilai", arba tokie, kurie savo šnekamąja kalba laiko didžiarusių kalbą.

Mažų valdomų sričių Galicijoje yra 6,247 (tai "gromados", tas-pat, kas mūsų valsčiai); miestelių yra 197, miestų 98, iš kurių patys didieji Rytų Galicijoje yra Lvovas, Stanislavovas, Tarnopolis, Peremišlis, Strijus, Kolomija, Samboras, Drobugas, Brodai, Jaroslavas. Rytų Galicijos miestuose gyvena labai daug žydų ir lenkų. Miestų gyventojai ukrainai, be taip vadinamųjų liuosųjų profesijų žmonių: mokytojų, profesorių, gydytojų, advokatų, inžinerų, daugiausia yra (užvis provincijoje) vidutiniai ir maži valdininkai, amatninkai, darbininkai ir smulkieji miestų pakraščių miesčio-nys.

Galicija yra tikras ūkininkų kraštas. Iš jos gyventojų 81,5% dirba žemę. Skyrium imant, ukrainų ūkininkų yra 94,4%, lenkų 73,7% ir žydų 17,7%. Šie skaitmenys labai apibūdina kraštą.

Pramone užsiėmusių žmonių visame krašte yra tiktai 5,7% (tautybės žiūrint, iš ukrainų 1,4%, iš lenkų 8,6% ir iš žydų 26,4%).

Prekijų, išviso imant, yra tiktai 3%; skyrium imant kiekvieną tautą, ukrainų yra 0,4%, lenkų 4,6% ir žydų 29,4%.

Valdininkų ir liuosųjų profesijų žmonių visoje Galicijoje yra 1,6%; tarp ukrainų 0,5%, tarp lenkų — 2,4% ir tarp žydų — 5,4%. Darbininkų ir tarnų yra 3,7%; skyrium ukrainų 1,4%, lenkų 5,4% ir žydų 11,6%.

Paminėtieji skaitmenys rodo, kad apskritai Galicijos gyventojai, o ypač Galicijos ukrainai, kuone visi yra žemės dirbėjai. Pramonė ir prekyba, tie galingieji šios galdynės žmonių turtingumo faktoriai, Galicijoje yra visai menkai išsiplėtoję. Kiek jų ten yra, jie be mažko visi yra lenkų ir žydų rankose.

Dar aiškiau pamatysime, koks menkas yra daugumos Galicijos gyventojų materialinis padėjimas, kada pažvelgsime bent į tuos skaitmenis, kurie rodo, kaip ten yra paskirstytas žemės valdymas ir koks yra žemės ūkio stovis.

Žemės valdymo statistikos sąrašas (1902 m.) rodo, kad iš apskrito visų ūkių skaitmens, kurių tada išviso buvo 1.008.541, net 42,6%, vadinasi kuone pusė, yra tokių ūkių, kurių žemės yra mažiau, kaip po 2 hektaru *); visų jų žemę sudėjus į krūvą, tebus vos 6% visos dirbamos žemės, kurios išviso yra 7.849.252 hektaru..

Trečdalyje (tiksliau tariant 37,5%) ūkių žemės yra nuo 2 lig 6 hektarų; jų visų plotas užima 17% visos žemės. Tad 80,1% visų Galicijos ūkininkų yra arba mažne visai bežemiai, arba dideli mažžemiai. Visiems tiems ūkiams tetenka vos 23% visos dirbamos žemės.

*) Hektaras truputį mažesnis, kaip dešimtinė.

Ūkių, turinčių daugiau nei po 100 hektarų, yra tik 0,5^o/_o, bet visos tinkamos dirbti žemės jie turi užėmę 37°/_o. Vadinasi, vidutinių ūkių (nuo 5 lig 100 hektarų) yra vos 19,4^o/_o visų ūkių apskritai. Vidutinis tokių ūkių didumas (imant visus kartu, be jokio skirtumo) bus 7,8 hektaro.

Be to, reikia atminti, kad Galicijoje apskritai labai maža tėra dirbamos žemės. Kaip rodo 1897 metų statistika, tuokart jos buvo tik 48,41^o/_o iš viso Galicijos ploto. Ketvirtoji dalis (geriau saktant 25,75^o/_o) yra miškų; kita žemė yra pievos (11,15^o/_o), ganyklos (9,13^o/_o), daržai (1,39^o/_o), augštu kalnų ganyklos (0,4^o/_o), ežerai, balos ir tvenkiniai (0,27^o/_o), netikusi žemė ir sodybės (3,48^o/_o).

Iš dirbamos žemės (1906 m. statistika) 18,6^o/_o buvo apšėtos rugiais, 17,34^o/_o — avižomis, 14,5^o/_o

—bulbėmis. Daržovėmis sodintos ir pašarinėmis žolėmis šėtos žemės buvo palyginamai labai maža.

Gana dideli plotai pievų ir ganyklų, rodos, turėtų padėti gyvulius veisti ir pieno ūkį vesti. Bet taip nėra, nes pievos, būdamos daugiausia žemose vietose, yra šlapios. Delto galvijų auginimas mažai tekila.

Greta to viso reikia dar pasakyti, kad Galicijos valstiečiai yra be galo inkritę į skolas: per paskutinę dešimtį metų valsčių gyventojų ipotekos skola iš 291.263.061 kronos pakilo lig 629.476.665 kronų (rubliais skaitant, būtų 251.790.664). Bet Galicijos žemininką spaudžia ne vienos tik ipotekos skolos: kitų, pašalinių skolų, tur būti, bus ne daug mažiau, kaip ipotekos.

BUKOVINA.

Greta su Rytų Galicija Rusų kariuomenė turi užėmusi Bukoviną.

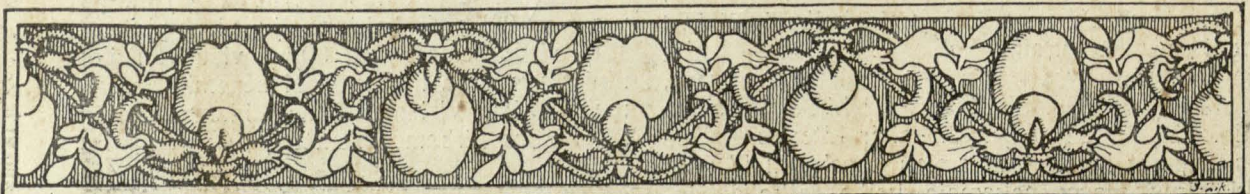
Ten yra taip-pat nemaža ukrainų-rusinių, susiekiančių su kitomis tautomis, kurios palyginant yra laimingesnės už juos. Tik Galicijoje privilegijuota vieta teko lenkams, o Bukovinoje rumunams. Bukovina pats tamsusis Austrijos kampas. Paimti jos praeitis. Tas kampelis dabartiniu vardu pasirodo pirmą kartą istorijoje XIV amžiuje kaip dalis Moldavijos kunigaikštijos; paskui XVI amžiuje jis pakliūva Turkijos valdžion; Sučavos miestas Bukovinos pietų-Rytuose buvo išpradžių Moldavijos sostinė. Jau tuomet vietos gyventojai buvo dauguma ukrainai ir rumunai; tuodu galvalu rišo tada ne vien tikyba, bet ir bendra kultūra: ligi XVII amžiaus bažnyčioje ir valstybėje viešpatavo slavų kalba.

Bukovina ligi paskutinio ketvirtadalio XVIII amžiaus buvo Moldavijos valdžioje. Tuo laiku Austrija, gavusi Lenkijos dalį, būtent Rytų Galiciją, ryžosi pagrobti ir Bukoviną, išispraudusią tarp Galicijos ir Transilvanijos. Paimta ji buvo Austrijos kariuomenės 1774 metais, nors Moldavijos kunigaikštis labai priešinosi, o 1786 metais buvo sujungta su Galicija vienon provincijon, 1849 met. vėl nuo jos atskirta, 1860 m. vėl sujungta, pagaliau galutinai padaryta atskira autonominė provincija su savo seimu.

Dabar Bukovinoje apie 800 tūkstančių gyventojų; iš jų apie 330 tūkstančių ukrainai, apie 250 tūkstančių rumunai, apie 160 tūkstančių parodyta vokiečių, bet dauguma tų "vokiečių" (apie 100 tūkstančių) tai žydai. Be to, ten gyvena kiek lenkų, vengrų ir armėnų. Didžioji dauguma gyventojų esą stačiatikiai (rumunai ir kuo-ne visi ukrainai); tik nedaugelis ukrainų esą unitai. Nors rumunai su ukrainais vienos tikybos, bet tautinė kultūra nūdien juos skiria ir daro priešininkais. Ukrainai taip nesuteikia su rumunais Bukovinoje, kaip su lenkais Galicijoje.

Ukrainai gyvena šiaurėje ir vakaruose Bukovinos, rumunai — pietuose ir rytuose. Tačiau tikslios ribos tarp abiejų tautų nėra. Ukrainai, kaip ir Galicijoje, dauguma yra valstiečiai, dvarininkai ne tik rumunų, bet ir ukrainų žemėje — rumunai. Pirmą kartą apsireiškė tautinė ukrainų kova su rumunais 1848 m., kada valstiečiai ėmė kilti prieš dvarininkus.

Bukovinos ukrainai paskiau, nei Galicijos ukrainai, ėmė kilti iš tautinio miego. Iš pradžių bukoviniečiuose turėjo viršų maskvafilų srovė. Ilgainiui ėmė viešpatuoti tautininkų dvasia, atėjusi iš Rytų Galicijos: gimtoji ukrainų tarmė virsta kultūros kalba.

DABARTINIAI IR BUVUSIEJI LIETUVIŲ ATSTOVAI.

Spalio 21 ir 22 d. d. Vilniuje buvo susirinkę dabartiniai ir buvusieji lietuviai visų keturių Valstybės Dūmų atstovai pasitarti dėl iškilusiųjų karo metu reikalų ir klausimų. *Apatinė eilė.* Sėdi, iš kairės į dešinę žiūrint: 1. L. Lopas, I Dūmos atstovas; 2. A. Bulota, II ir III Dūm. atst.; 3. Kun. Jarulaitis, Vieksnių dėkanas, I Dūm. atst.; 4. P. Leonas, II Dūm. atst.; 5. Kun. Laukaitis, IV Dūm. atst.; 6. Januškevičius, IV Dūm. atst.; 7. P. Keinis, III ir IV Dūm. atst. *Viršutinė eilė.* Stovi, iš kairės į dešinę žiūrint: 1. J. Kubilius, I Dūm atst.; 2. Stašinskis, II Dūm. atst.; 3. Povylys, II Dūm. atst.; 4. M. Yčas, IV Dūm. atst.; 5. Vitkauskis, I Dūm.; atst.; 6. J. Sabalis, I Dūm. atst.; 7. P. Kuzma, III. Dūm. atst.

Vaišgantas.

KARO GARSAI.

Rimai ir Nėrimai.

1. Vienodumai.

imas su Nėrimu buvo augštaičių sodžiaus galiniai ir gyveno lygiai prieš kits kitą. Abudu buvo dar nesenu bet jau persokusiu tokią pusę amžiaus, kokios antros pusės jau nebesitikėjo beišgyvėsią. Taip-pat abudu jau galėjo švęsti sidabrinės sukaktis, jubiliejų, kaip yra vedusiu. Abudu buvo svei-

ku, darbščiu ir negirtuokliu, nors, lietuviai būdami, perdaug nebėgo, kaip latviai, ir nuo puskvortės šventomis dienomis neatsisakydavo, kaip tie prisiekę blaivininkai.

Paskutinioji žemės perliustracija pas abudu rado po 19 dešimtinių antros rūšies tinkamos dirbti ir po 5 dešimtinės su 173¹/₂ sieksnių netinkamos, pelkių, kurias tečiau kaimynai nusausino, išlygino ir arba arė, ar ganykla laikė. Iš-pat pradžiū vienodose sąlygose atsiradę, vienodai dirbti ištesėdamu, jiedu ir turtų turėjo taip vienodai, kaip grūdų nubrauktuose pūruose. Abudu turėjo po trejetą gerų arklių; ne šimtais kainojamų, bet ir po šimtą nepaimamų. Laikė po dešimtį galvijų, milžo po penketą, šešetą karvių o kaip kuriais, metais ir po aštuonetą; pienu vis delto nesivertė; užtat patys gražiai maitinosi. Kirpo lygiai po tiek-pat plonavilnių ezelinių, skerdė po tiek-pat meitelių, žąsiataukiams lesino po tiek-pat žąsų.

Ir vienas Dievas težino, ar tai Jo šventa Apvaizda jiemdvim tokią štuką darė, ar jiedu patys sau, kad jų butis taip lygiai krovėsi, net keista.

Jei Rimui gimė kūdikis, tai, žiūrėk, ir Nerimai betaisą krikštynas. Jei Nerimui mirė kūdikis, tai visas sodžius gerai žinojo, į Rimą, neilgai trukus, reiksią į pakasynas eiti. Ir taip buvo, kol, išmarinus lygiai po penketą, nepasiliko abiem vėl lygiai po penketą: po tris sūnus ir po dvi dukteri.

Lyg susitarę, ir gyvuliai jais sekė: po tiek-pat avelių dvynais vedė, po tiek-pat po vieną. O kai vieną sykį Rimui avelė pavedė net tris, tai už dviejų savaičių Nerimas nė skaityti nėjo į avių gardą: jautė, jog ir jo viena avelė turi tris.

Sodžius Rimą su Nėrimu laikė geriausiais žmonėmis ir geriausiais ūkininkais. Jie visa tai žinojo, džiaugės ir nekaltai didžiavosi. Kaimynams gi buvo palankūs, susigynus juos teisė, prireikus šelpė ir globė, nelaimėje vadavo ir gerų patarimų vienodai neskundė, nesigailėjo. Tad ir niekas nebuvo pasakęs, katras betgi visų-geriausias, patsai gerasai.

Nebūtų galėję pasakyti nė patys kunigai. Klebonai nuo nebeatmenamų laikų abudu laikė bažnyčios maršalkomis ir suėmimų kontroliuotojais. Šiaip jau kunigai, jei kalėdodami pas vieną pietavo, tai į antrą turėjo, nors iš kito sodžiaus, grįžti pavakarieniauti.

Abudu nusimanė vienas antro nepralensią. Tad visomis savo gálėmis besistengė nors gi nenusileisti nė mažiausiame dalyke. Pasidarė ypatinga rivalizacija: ne kaip čia kits kitą aplenkus, bet kaip čia kits kitam nepasidavus.

Tai buvo vienatinė Rimo ir Nerimo gyvenimo rakštis, kuri per tiek štai laikų, bent per tris dešimtis metų, sėtrijo ir maudė; pagaliaus, sukėlė negerų minčių ir jausmų.

Rimas su Nerimu negynė savo žmonoms ir vaikams prieteliauties. Jie tad, sūkj apsukę, po dešimtį kartų per dieną bėgiojo į kits kitą, girdėjo, matė ir žinojo kiekvieną kits kito mintį, žodį, darbą ir net ketinimą. Patys tečiau vienas antro nekados nelankė, nekados nesitarė, nesišnekėjo ir net pagarbintu, nors buvo tikri bažnyčios žmonės, kits kito nepasisveikino. Nebent kunigai į katrą atvažiuodavo. Ar sodžius seimą į katrą sušaukdavo. Bet ir tada, prireikus ką vienas antram pasakyti, sakydavo per kurį tretį asmenį.

— Žiūrėk, pons jo mylista, aš Rimui taip atsakyčiau...

Abudu kieto būdo, ančiuose nešiojo taip-pat kietus, tvirtus antagonizmus, priešingumus. Buvo tai ir jiems, ir sodžiui, ir kunigams aišku. Bet kad iš to ničnieko bloga nesidarė, tai niekas nieko nesakė ir nedrįso net užsiminti, nes tai būtų buvę lindimas į svetimą sąžinę, į vidaus šventyklą.

Per savo šeimynas abudu šeimyninku gražiai žinojo viens antro ketinimus ir skubėjo laiku susilyginti.

Jei Rimas sumanydavo savo diendaržį perkelti į klėčių vietą, o klėtis į diendaržio, tai kitą dieną jau matydavo Nerimą, raitą ant savo diendaržio želmens, beplėšiantį stogą.

Jei Nerimas imdavo taštyties stodainius, pakeitinęs gulščią savo tvorą nuo gatvės pakeisti statine, tai, žiūrėk, ir Rimas bus į santvarą beeinaš savo tvoros ardyti.

Seniaus dar kaip tik vienas savo dūminę trobą pertaisė į kamininę, tuoj ir antras tai padarė. Kaip tik vienas pusė trobos lentomis atskyrė vaikams ir šėrikėms, tuoj ir antras. Ilgainiui kaip tik vienas padidino savo langus, tuoj ir antras.

Pagaliaus, susistatė taip vienodai, kad spitrikams elgetoms pasidarė tikra Dievo apleidžia. Papoteriaus pas Nerimą, gaus duonos abraką ar

uždaro kruopele. Pamaldžiai galvą nulenkęs, dūlis į Rimą; dirstelės, prieidamas ir...

— Tfu, ar galva apsisuko?... Juk aš čia kątik buvau...

Ir grįžta atgal į Nerimą. O Nerimienė pyksta, baras ir išmėtinėja.

— Nagi, tu karrve, jauti! (Destis, kokios lyties). Ar atžagareiviu virtai, išėjęs? Juk jau gavai syki...

Jei barė už tą patį Rimienė, sakė:

— Avele, avinai! Ar kaitulio ėmei sukties?

Ir buvo elgetoms daug sarmatos troboje ir nemažiaus keiksmo, išėjus.

Neužsileido kits kitu ir prieteliai:

Jei Rimienė nupirks savo dukterims po «kremavą» skarelę, tai Nerimybės ligi-pat artimosios šventės bėgios paleistais viduriais, kol iškaulys ir sau tokias-pat.

Jei Nerimybės ims mesti vyrams čerkazą šilkinės medvilnės ruožais, tai Rimybės tik ir tykos išsiklausti, kaip tankiais bus takais.

Moters, vaikai to neįjutė, bet seniai, per kelias dešimtis metų kas dieną, kas valandą vienas antrą matydamu, namie tik per gatvę, lauke ir visai šalimais, amžinai pritrinę vienas antram akis; tasai nuolatinis vienodinimasis, pagaliaus, taip neapsakomai nusibodo ir pakyrėjo, jog vienam mirus, antras, tikrai būtų savo širdyje džiaugęsis.

Tiesa, per pakasynas velionies intencijai būtų gerai prisirėbęs karštų kopūstų su jautiena ir kiauliena; tiesa, būtų nėjęs gūlti, kol neišpotečiau visos ilgosios «Diena rūsti, diena ana»; būtų pėsčias nulydėjęs visą mylią, būtų net iššniurkštęs, leidžiant į duobę, į nosį subėgusias penkias ašaras; būtų net, grįždamas namo, pačiai lietuviškai pafilosofavęs:

— Taigi mataigi vo: ėmė ir numirė. Ė, da būtų pagyvenęs, kad nenumiręs...

Vis delto, sakau, širdyje, nors neprisipažindamas, būtų pasidžiaugęs, jog pas kaimyną nors kiek dabar bus nebetaip, kaip buvo, nors kiek nebešanašu į jo.

Kitų kaimiečių nebuvo ko sekti.

2. Skirtumai.

Akylas žmogus, iš šalies žiūrėdamas, galėjo daug pasergėti ir skirtumų tarp Rimo ir Nerimo. Jų tenematė patys Rimai ir Nerimai.

Visų-pirma, išvaizda.

Rimas buvo storokas, vidutinio stogo ir gėrė taboką. Tad nors skutės grynai, vis delto apibastyta lūpa buvo panaši į kūtkaulį.

Nerimas buvo liesas, labai ilgas ir taboką rūkė. Skuzdamasis, jis palikdavo panosėje kuokštą, kuris, dantims pradėjus birėti, vis labiau darėsi panašus į gauruotą kailiakraštį, kurį, sauvaliuodamas, riesta lūpa prispaudė prie nosies.

Užtat Rimienė buvo augsnesnė už vyrą, labai dailiai išaugusi ir nėkiek nenutukusi. O Nerimie-

nė mažutė, ir netiek gal riebi, kiek didele krūtine, kurią, eidama ar bėgdama, vis laikė abiem rankom apskabinusi.

Rimų vaikai visi buvo juodbruviai čigoniukai, smailanosiai, liesaveidžiai, dailiai išaugę. Nerimų gi vaikai buvo storų kaulų, plačių gymių (veidų), bukanosiai, šviesiaplaukiai, mėlinakiai ir taip gražiai skaisčių veidų, nors ir žiūrėk. Ir berniukai panašūs buvo į mergytes — toks švelnus buvo skruostų raudonumas ir baltumas. Už tokią veido spalvą japonai sako galima esą nematyti septyneriopų kūno eibių.

Rimiukai ir Nerimiukai buvo visoje parapijoje laikomi pačiais gražiaisiais. Tik vieniems juoba patiko meiliaiveidžiai Rimiukai, kitiems skaistaveidžiai Nerimiukai. Ginčiojosi delto daug, taip bernaičiai, taip ir mergaitės, ir nėkuomet neapsigalėjo.

Visi buvo labai grynais ir skambiais balsais. Tik Rimiukai dainavo ir prie vargonų giedojo sopranaus ir tenorais, o Nerimiukai altais ir baritonais. Vieni vedė, kiti pritarė, ir buvo jų choras labai plačiai žinomas ir per vestuves ypač branginamas.

Moters, atitekėdamos į Augštaičius, katra atsinešė į savo naujus namus ypatingą raugą, kuriu visus užraugė.

Nerimienė buvo labai greita ir ne tiek gal karštakraujė, kiek nesusivaldanti rėksnė. Pasidarė ir visi namai rėksnių balsiakalbių.

Jau penkiolikos metų ji rodėsi pilnai brendusi merga, ypač nepaprastai stačia krūtine. Pasižiūrės, pasižiūrės, būdavo, jos močia ir nustebs:

— Tokia dar pusmergelė, ir tokia jau karvė...

Taip šita pravardė ir paliko. Anot tu, kad pritiko, tai prilipo. Ji nepyko už tai, pas tėvus tebebūdama; ir ėmė pati kitus taip pravardžioti, kai savo šeimynėlę susidarė.

— Karve gi tu, karve! Jauti gi tu, jauti! — Girdėjosi pavakariais iš Nerimų kiemo, ligi tik susirinks iš laukų. Tai Nerimienė dailiai baudė, stabdė ar perserginėjo savo «angelėlius», sulig to, ar jie buvo vyriškosios gymės, ar moteriškosios.

— Eik tu, karve! paprato sakyti ir Nerimas, čirkšėdamas kartaus dūmo seilę pro dantis, kada reikėjo meiliai pabarti pačiotę ar bent su ja nesutikti.

«Karvė» ne toks jau baisus žodis. Iš riebios ar pieningos karvės daug naudos. Ir išvaizda jos netaip jau juokinga; atseit, iš katro galo žiūrėsi. Žolės maišė-verstapilvė, erza-keverza, du niūkso, du kiūkso. Bet du spykso labai gražiai: tokios gražios, ramios ir ašarotai melankolingos, didelės akys! Pačia gražiąja prasme karvės vardas labai pritiko Nerimienei ir jos vaikams-žaliūkams.

Juodukė Rimienė, ištikrųjų, buvo kur-kas karštesnio kraujo už Nerimienę. Bet buvo labai dailiai ramios motinos išauklėta. Ji mokėjo bajoriškai valdyties. Niekas iš jos negirdėjo balsesnės kalbos, neg reikė, kad girdėtų. Mokėjo suvaldyti ir piktumą — retas atsitikimas. Barama, nieko neat-sakydavo nė savo tėveliam, nė kitiems. Žiūrėjo

ramutėmis savo akytėmis linksmai, nuolankiai, palusniai, it pjaunama avelė.

Tai buvo mylimas tėvų kūdikis. Ne iš pikto- mo, bet iš švelnumo ir barė ją tėvai – avelė. Jai tai net patiko. Avelė — geras gyvulėlis. Nieko ji nenuskriaus. Nei ji ragų turi, nei ilčių, nei nagų. Nebent ji pačiam Dievui tepasiskundžia savo gai- liu ir skurdžiu: mée! O vaikučius kad myli! Ir ėda ir iš akių neišleidžia. Ligi tik į šalį, tuoj "Mée! kur tu, nenuklysk, grįžk į mamą!"

Atitekėjus už Rimo, taip-pat ramaus, kiek-tiek sunkokos eisenos žmogaus, ji atsinešė dar dide- snės ramybės dvasios. Iš jų kiemo niekas nieko negirdėjo. Nė jie labiausiai savo tarpe susiklausė, nė ko. Bet kažin kaip mokėjo greičiaus susitarti ir atsitaisyti. Taip jau Rimienė buvo savo vaikel- ius palenkus. Žiūrėjo jų, globojo, ir ta švelni mo- teriškos intaka išdailino ir nušvelnino jų būdą, širdį, sielą. Jei baudė kurį ar norėjo suniekinti, niekaip kitaip nepravardžiavo, kaip:

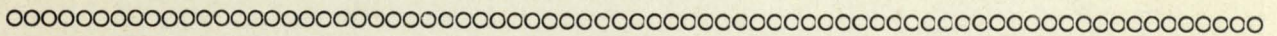
— Eikite jūs, avelės, avinai!
Destis, ar buvo bizuotieji ar ūsuotieji jos vai- kai.

Žiūrės, žiūrės, būdavo, Rimas į savo žmoną, kaip ji kūdikius globoja ir jais nuolat sielojas, ir neva šiurkščiai, raukydamasis, bet, ištikrujų, be- ribe meile ištars nejučiomis iš jos pačios pasisa- vintą žodį:

— Kad tu, tai tikra avelė: prapuls tavo vai- kail! — Ir traukia tabokos žiupsnį į nosį.

Sodžius negalėjo nepastebėti tų namų dvasių skirtumo. Tad savo tarpe, už akių, galinių šei- mynų kitaip nevadino, kaip: "Nerimų karvės, jau- čiai" ir "Rimų avelės, avinai". Tečiau visai nesit- yčiodami ir nenorėdami užgauti, pažeminti.

Visi augštaičiai mėgsta savo moteris avelėmis vadinti, nes tai ir yra tikras lietuvis tipas: nuo- laidžios, nemokančios priešintis, temokančios ver-kti, kad beviokė. Skaityk senovės dainas.

Wundto "kultūra", "Nov. Vremia" karingumas, anglų liberalizmas.

Garsusis vokiečių mokslininkas, W. Wundtas, nesenai išleidęs knygele, kurioje taręs žodį apie šį karą. "Russk. Vied." (№ 219) ta proga parašė ištisą straipsnį; iš jo paėmėme šią citatą:

"Ypač indomu, žinoma, ką mano Wundtas apie Rusiją. Rusija neišpildžiusi uždavinio priderinti į Europos kultūrą savo žemes, — uždavinio, kurį ji norėjusi išpildyti, "vokiečių padedama". Ne kul- tūrinti savo subarbarėjusias šalis, o barbarinti jos valdomąsias kultūros šalis, — štai kas esą para- šyta ant dabartinės Rusijos vėliavos. Suprantama, jog taip manydamas Wundtas vaizdinasi kovą su Rusija, kaip kovą su rytų barbarais, iš kurių rei- kią vaduoti pavergtosios kultūringosios tautos. Tos tautos, — lenkai, Baltijos vokiečiai ir suomiai.

Rusijos Lenkija turinti patekti Austrijai-Ven- grijai...

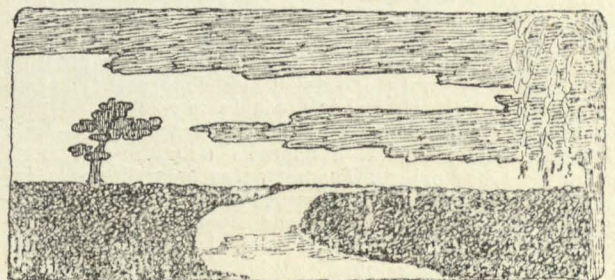
Vokiečių profesorius, kuriam, sakosi, rūpinčios prislėgtosios tautos, žinoma, visai užmiršta latvius ir igaunius, jam nė motais jų būtis, jei Baltijos kraštas būtų priskirtas į Vokietiją".

"Nov. Vremia" parūgojo ant Anglijos politikų, kad jie norį sunaikinti tik karo laivyną Vokietijos ir militarizmą, tuo tarpu, esą būtinai reikalin- ga visiškai padaryti galas Vokiečių valstybei. An- glų laikraštis atsako:

"Karo metu, kurį veda talkininkai, visų-geriau- sia vengti savo draugų kritikos. Gi jei mes imsi-

me mokyti kits kitą, kas reikia daryti, mes nie- kuomet nesugebėsime kaip reikiant išvieno eiti. Kiekvienas darome tai, ką galime, kovodami įvai- riuose karo laukuose, ir mums nėra ko mokyti kitų. Jei "Nov. Vremia" rimtai pagalvės, tai pa- matys, jog mes turime teisės pageidauti vieno: su- griauti vokiečių militarizmą ir tą sistemą, kuri slėgė ir taip ilgai turėjo pavergusi Europą.

Norėdami nuversti vokiečius, kaip vokiečius, mes turime arba visus juos išmušti, arba ilgam laikui paimti jų šalį; bet mes visai neketiname vienos tiranijos pakeisti kita. Mes turime pada- ryti galą Prūsų baidyklei, nusilpninti kareivių luo- mą ir pagaliaus palikti Prūsiją vieną: tegu ji įsi- steigia tokią konstituciją, kurios taip senai ir taip veltui laukė". ("Den" 23 rugs.).

Fr. V. Foerster'is.

AUTORITETAS BEI LAISVĖ.

Individualizmas ir religijos autoritetas.

Keli žvilgsniai į individualinio proto kritiką.

Religinės kultūros atoveiksmė mūsų gadynės žmogui. — Nietzsche reikalauja nuosaikios kritikos. — Nusistorėjusios liemos kaskart vis labiau krinta. — Konsekvencijos.

ūlas gali paklausti: Jei sau paleistas žmogus taip sunkiai vyksta į vyriausias gyvenimo tiesas, jeigu jis Kristaus nevedamas neišvengia paklaidos,— tad kodėl dar nesugriuvo nuo Kristaus atsilaidavusioji kultūra?*) To priežastis yra religijos autoriteto atoveiksmėje. Daugelis žmonių nustokusių tikybos, savo doros pamatais yra dar religinio auklėjimo išdaras; mintys bei pajėgos, kuriomis jie vaduojasi gyvenime, yra kilusios ne iš individualistinės pažvalgos; galutinės jų pažiūros žvilgsnio konsekvencijos dar visai nėra pasiekusios jų sąmonės. Kaip dar giliai įsmegusi tebėra ir šiandien religinė pažiūra į moterystės šventumą ir tiems žmonėms, kurie savo pačių gyvenimo pažvalgoje, tiesą pasakius, neberanda sau rimtesnio pamato ligi gyvos galvos būti ištikimiems visą amžį! Kiek nebetikinčių žmonių šiada ir tada tebesivaduoja doros skaistumo pa-

žiūra, kuri ištikrųjų yra religinės kilties! Rasit niekas aiškiau nėra pastebėjęs tos religinės atoveiksmės, kaip Nietzsche. "Kas yra geriausia mummyse", sako jis", tai turbūt paveldėta iš senesniųjų laikų jausmo. Saulė jau nusileidusi, bet mūsų gyvatos dangus tebespindi jos atakaitoje, kad ir neberegime jos". Dievas miręs, sušunka jis kitoje vietoje, bet žmonės visai dar nežino, kas yra atsitikė, kas Dievo tikėjimui dingus sugrius. "To kruopaus atsitikimo gandas dar nepasklido, dar tebeina, — jis dar nepasiekė žmonių ausų. Žaibui ir griausmui reikia laiko, žvaigždžių šviesybei reikia laiko, darbams reikia laiko, idant po to, kas atsitinka, būtų regimi ir girdimi. Tas darbas juk yra dar tolesnis, kaip toliausios žvaigždės, — ir betgi jie padarė jį!" Nietzsche prikiša šios gadynės laisvamaniams, kad jie netiesūs esą. Jie atmetę religijos dogmą, bet moralės dogmą pasilikę. Kas metęs šalin Kristaus tikyba, tas turis atmesti ir krikščionių moralę. "Bėda mums, laimė mums, vėjas bures pučia". Nietzsche neliauja naujosios pažiūros žmonėms sustoti pusiaukelėje, bet spiria juos nuosaikiai prisižinti ir į visą savo pačių pažvalgos turinį. Jis atmena jiems, kaip dar tvirtai tebelaike juos savo valdžioje religinė praeitis. Apie

*) Čia gali atsakyti: To priežastis yra šiokia: mūsų doros kultūra ir išviso nėra pašlieta Kristaus asmens. Argi nebuvo doringo gyvenimo prieš Kristų? Ar nieko nesveria indų ir Azijos rytų etika?

Žinoma, kartu patyrimai, kurie eina didyn, ir genijaus nujautimai tiekia kelią Kristui; žinoma, mes neniekiname žydų įstatymo didybės, graikų žmoniškumo prakilnybės, rymiečių drausmės galybės. Tačiau galėjo tai veikti tik deito, kad visa buvo tvirtai susieta su patriarchaline visuomenės gyvenimo tvarka. Nuo to laiko, kada prastųjų visuomenės instinktų ir intaisų auklėjimo pajėga pasilpsta, kada individualinė siela atsilaiduoja nuo pirminių visuomenės ryšių ir ima plėtoties į visas puses, — tada ligtol buvę doros viekai ir impročiai nebestengia suburti palaidųjų sielos pajėgų. Tuomet patys prastieji doros žadinimo viekai privalo visai naujos sankcijos, privalo pagrindo augščiausios ir artimiausios sielos vertenybėms, kad galėtų suvaldyti valią. Įstatymas turi būti laisvės vardu paskelbtas, paklusnumas "išvaduotojo" pašvestas visuomenės palaima "sielos palaimos" patikrinta.

Dantė puikiai išvaidino purgatorijoj (valykloj) (I, 23—25 ir VII, 34—36), kaip keturios ingimtosios etikos dorybės (nusivaldymas, narsumas, teisumas, mintrumas) vienos nestengia tikrai apsireikšti ir tobūlintis, kol viršum jų nesužimba trys augštesnės krikščionių žvaigždės: tikėjimas, meilė, viltis, kurios visam prigimties lobiui suteikia naujo karščio, didybės ir stiprybės.

Ant tam tikro kultūros laipsnio tik Kristus tegali būti dorinės kultūros pamatu. Ar nematome ir nūdien, jog senovės žydija, kad ir turi savyje daug dorinės energijos, tačiau nebestengia nuvaldyti asmens, atsilaidavusio iš patriarchalinio gyvenimo, ir ar nepastebime taip pat rytų Azijos tautose, jog senieji bendrojo religijos gyvenimo viekai, kurių dėka ligšiol laikėsi jų moralinė kultūra, nustoja savo reikšmės paskesnėje skaidresnės sielos kartoje, ir nebingali duoti dvasiai nei pajėgos, nei tikslo, nei vienybės? Tas erdėjimo laik tarpis ruošia ir anas tautas krikščionybei.

naująją moralės filosofiją jis sako, kad ji dedanti savo pamatan vis dar paveldėtąsias nuomones, o ne tikrai individualinį prityrimą. "Visi amžiai raira jumyse prieš kits kitą", taip jis būdina dabartinį sielos stovį, kaip kokį mišinį, sumestą iš visai priešingų gyvenimo pažvalgų. Ir neabejotina, jog tai, kas naujamanių gyvenimo pažvalgoje yra nepatvaru ir nedera gyvatai, tik tada vaizdžiai išeis eikštėn, kada iš tos pažvalgos bus padarytas nuosaikus išvedimas; tuo tarpu nūdien ji yra pridengta praeities atoveiksmės. Nietzsche yra vienas iš tų nedaugelio, kurie ligi galo išmąsto ir iškenčia individualistų stovį: Jis išbraukia visa, kas yra neįmanoma jo individualinei nuovokai. Kai Nietzsche, ta prasme tariant, šukterėjo naujamaniui žmogui konsekvencijos, kilo plati literatūra "Visoms vertybėms atvertinti", kurioje paspito įvairių nebūtų individualinių nesąmonių vietoje senobinės tiesos, — vaizdi iliustracija tai suirutei, kurion turi nuvilioti visuomenę nuosaikus individualizmas. Pirmoj kartoj palieka tai teorija, antroje — virsta praktika. Fouillée (sk. Fuijė), liberalas filosofas, randa Prancūzijoje panašų apsireiškimą. Tik dabar ten tepradedą "pasaulinę" moralę ištikruju "pasaulinti", tariant nuosaikiai individualine nuovoka pamatuoti; galas toks, kad vyriausiuose žmonių klausimuose viešpataujanti visiška dvasios anarchija*). Jei Prancūzija ir toliau eis tuo keliu, tai ten netrukus kiekvienas seminarijos mokytojas ir kiekvienas liaudies mokyklos mokytojas ims mokyti savo paties pramanytos etikos, tariant vien savo subjektyvinio skurdo išmonės; taip esant, to etikos mokslo tegali, žinoma, toks galas būti, kad ir jaunuomenė dės sau pasaulinį savotišką individualines pramonės autoritetą vietoje autoriteto, paremto religija, tradicija, consensus sapientium. Pasaulinės etikos šalininkai visuomet pabrėžia, jog religija šiandien skaidanti, o moralė anaipol kultūros gyvenime visus derinanti ir siejanti draugėn; bet taip sakdami jie nemato, jog etikos isitikinimų bendrumas yra kilęs iš religijos idealo pajėgos, kuri kiaurai eina per visą mūsų kultūros tvarką; tokie gaminamieji elementai vienu metu neišmetami, priešingai, net pačios šviesuomenės tarpe jie vis dar esti atastvara neišvengiamam nuomonių išsiskaidymui, kada kiekvienas asmuo stengias nuosaikiai pravesti savo subjektyvinę etiką. Tik pamąstykime apie daugybę prieštaraujančių teorijų seksualinės reformos literatūroje ir pamatysime, kad ilgainiui ynai pasaulinės etikos sri-

tyje bus nepalyginamai daugiau nuomonių įvairumo, kaip religinės tikybos srityje. Ir iš ko bus sudaryta tos vien subjektyvos etikos vertybė? Mes tai paženkliname, kai kalbėjome apie subjektyvines kliūtis, kurios paperka ir silpnina individualinį manymą, būtent doros įstatų leidimo srityje. "Jei žmonės būtų dirbę religiją", sako Fenelon'as (Fénelon), "o, jie visai kitaip būtų ją padirbę!" — pasakymas, kurį mūsų gadynė prityrimu patvirtina. Mes šiandien gauname įvaizdžiai patirti, kuo virsta religija ir etika, jei "žmonės ją dirba!" Nevaduotas asmuo taip mokytai apie tai pakalba, kad nedaug belieka religijos ir etikos!*)

Didžiuose šios gadynės miestuose ta dvasios anarchija jau pradėjo tvirkinti jaunosios kartos būdą. Religinio autoriteto priešininkai nė truputėlio neįjunta tos eibės, — labiausia turbūt delto, kad jų pačių būdas yra subrendęs dar tebeveikiant nepajudinamosioms tiesoms. Ar gi aš galiu pats save auklėti, nusivaldyti ir nusitūrėti, jei visi doros ir religijos dėsniai tėra vien individualiniai spėjimai? Kam gi man tikėti daugiau tais spėjimais, kaip mano paties individualinėmis pramonėmis? Tad pasitieksiu verčiau iš gero ir blogo, iš tiesos ir netiesos savotišką etiką, kuri mainosi drauge su geiduliais, imančiais viršų mano sieloje, ir kuri seka dienos madas, viliojančias mano akį iš knygų krautuvės lango. Piloto žvilgsniu: "Kas tai yra tiesa?" šiaip ar taip negalima išauklėti jokio būdo: meilijimų bei geidulių, norų ir impročių atsižadama tik del visiškų tiesų, ne del pakeičiamų nuomonių. Todėl "nauja dora" gali visados vesti vien nedoruman, kadangi keičiamoji dora atima iš sąžinės visą prakilnumą ir visą autoritetą: taip esant žmogus neauklėja savęs ir vis laukia, kol po naujosios doros stos "visų-naujausia". Kad nuo to nyksta valios tvirtumas, tai jau Nietzsche yra skaudžiai pajutęs. Pažvelgęs į šios gadynės griuvėsių plotą, jis sako: "Visa juda... nieko, kas turi savyje vertybės... Ynas mišinys... Ak, nebegalima išvertiti!"

Viršum išvaidintas mūsų amžio stovis yra pati svarbioji priežastis, kodėl plačioj visuomenėje vis daugyn eina bebūdžių žmonių, tariant kodėl trūksta jiems atsparumo visiems sielos sujaudinimams iš vidaus ir naršinimams iš šalies. Pats sau paleistas žmogus nustoko neabejotinos rodyklės, iš negaištamųjų tiesų gerybės; todėl žengia jis gyvenimui visai nepasiruošęs, ginčiojasi su visais savo geidavimais ir lygstasi su kiekvienu visuomenės tarpo reikalavimu. Taip tad atsiranda nauja paviršutinio pasaulio valdžia, kuri suvaržo atskirą asmenį pačiu "individualinės laisvės" metu. Tas žmogaus būdo silpnumas ypač ženklūs dvąsinės

*) Savo knygoje: "Le Moralisme de Kant et le Moralisme Contemporain" rašo Fouillée: „Mūsų dienomis, daug anksčiau, kaip prieš tris dešimtis metų, atmetama pati moralė, jos realumas, jos reikalingumas ir naudingumas... Rūpesningai beskaitydamas išvydau, kaip toje srityje nevienodai ir kits kitam prieštaraudami galvoja mano metų bendrai. Aš esu mėginęs susidaryti sau nuomonę apie visas tas įvairias nuomones. Ar pasakyti ji man? Aš patyriau, jog moralės srityje esama tokio nuomonių ir jausmų surizgimo, kad man rodės būtinai reikalinga plačiai nušviesti tai, kas galima būtų pavadinti šios gadynės sofistika". (Imta iš M. E. Sadler, Moral Instruction and Training in Schools. T. II, pusl. 63. London 1908).

*) Lasvadvasis Prudonas (Prondhonas) kartą šiaip rašė: Ar jūs žinote, kad mes dar nepakeitėme to gilaus vidurinio moralės jausmo, kurs vadinosi religijos jausmu; kurs suteikė prakilną būdą vyrui, moteriškei ir šeimai? Vargšai, kurie tiki, jog ji pakeičiama kritika ir žodžiais!.. Reikia atrasti versmę, suieškoti dievybės, užsigrūdinti maldumu, kurs tuo-pat žygiu būtų mums laimė! (La Pornocratie et les femmes dans les temps modernes").

mados galybėje ir visuotinėje sugestijoje. Taip, mūsų laiku dažnai būtent prakilnesnieji žmonės daugiausia pasiduoda tai visuomenės sugestijai, kadangi paskelbtoji asmens savavaldybė tiesiog apsvaigina juos ir instinktyvinai varo ieškoti atsvaros ir išlyginimo vienašaliumi; prie to jie, žinoma, nepastebi, jogei net iš milijono svetimų vienašalimų negalima ingyti visuotinos gyvenimo pažvalgos, ir jogei neraz sau papildinio ten, kame jo ieško. Jų betgi troškimas išeiti iš individualinės atskirybės šiaip ar taip liudija, kad žmogus, nepaisydamas visų gyvenimui svetimų teorijų, savo sielos gelmėje tikrai junta, kaip maža savo paties protu ir prityrimu teprieinama visuotinoji tiesa.

Autoriteto stoka pikčiausiai atsiliepia silpnadvaisuose ir menkapročiuose. Beribis individualizmas paveda juos kiekvienam ligūstui ūpui. Tvirtas ir pripažintas autoritetas su savo griežtais reikalavimais jiems yra tiesiog atstovas tvarkaus gyvenimo, didi sugestija iš visuomenės sveikatos, paspirtis, gelbstanti juos nervingai sielai svyruojant ir drauge žadintojas viso to, kas dar liekti sveika ir tvirta jų būde, prieglauda nuo visų jų nerimstančios sielos nesąmonių ir palaidumų. Nebetikus tvirtų ir pašvęstų tiesų, tūkstančiai vadinamų "menkesniųjų vertenybių", kurie pirma buvo susieti ir razdavo atsvaros viešpatuojančioje gyve-

nimo pažiūroje, bus pavojinga pajėga kiekvienam žmogui ir visuomenei. Tą antrąją naujojo individualizmo pusę gausime patirti paskui, ir ji baisiai apsiereikš.

Mūsų gadynės žmogus teisina savo atsižadėjimą tvirtų religijos-doros tiesų, didžiudamasis, kad girdi, verčiau visą gyvenimą ieškoti tiesos, nekaip jau surastosis laikytis ir tuo būdu toliau nebetyrinėti. Nugis, visai nekalbant apie tai, jog ir išties religingas žmogus, norėdamas tikrai laikytis tiesos, niekad nesiliauja tyrinėjęs jos gilesniųjų pamatų, ir jog nuolat bendrauti su didžia tradicija reiškia būtent vis aiškiau permąstyti jos neišsenkamą prasmę ir jos konsekvencijas, — visai nekalbant apie tai, reikia pažymėti, jog žmogus betgi negali amžinai klajoti ir vis bandyti, beieškodamas viršiausiųjų savo būtybės tiesų, — jau del to negali, kad nuo jo klaidžiojimų ir kiti turi kentėti. Traginga yra tai, kad žmogus tik paskutinėj valandoje tepermano, kas tai yra gyvatos prasmė ir kas tikroji gyvenimo išmintis! Reiktų, idant tiesa laimintų visą mūsų gyvenimą, ne vien mūsų mirties valandą, — todėl reiktų, idant ji stovėtų mūsų kelio pradžioje, ne tik pačiame jo gale!

(Bus daugiau.)

K. Būga.

Kalbos mažmožiai.

19. Medžioklės terminai bei lietuvių protėvynės klausimas.

Lenkų žodį "polować" lietuvių kalboje atstoja žodis medžioti. Lenkai sakydami "polować" rodyte rodo žvėrų ir paukščių ieškantys po "laukus" (pole), tuo tarpu kad lietuviai jų ieško ne po laukus, bet po "giras". Lietuvių žodis medžioti reiškia "vaikščioti po girią", "girioje ieškoti žvėrų bei paukščių". Lenkų ir lietuvių "medžiojimo" terminai duoda nemąža šviesos senovės laikams. Tuodu terminu rodo, kad bendroji lenkų tėvynė yra buvusi laukuose, o lietuvių giriose, nes rytiečių žodis mēdžias¹⁾, kuriam atsako latvių mežs, ir žemaičių mēdē, reiškia "girią", "mišką". Tokiuo būdu išeina, kad senovės lietuviai bus buvę mēdininkai (girininkai), o senovės lenkai — laukiniškai. Lenko vardas "polak"²⁾ irgi laukininką reiškia.

¹⁾ Nū važuosim mēdzian (Lazūnai) Aklas mēdzias «глухой лѣсъ» (Valkininkas).

²⁾ Plg. kas rašoma yra knygoje vardu "Johannis Herburti de Fulstin, Regni Polonici Senatoris Cl. Chronicon seu Rerum Polonicarum Compendiosa descriptio. Basileae 1615 pag. 1": Polaci itaque, siue Poloni dicti sunt à Pole, quod et planitiem et uenationem Slaus significat: (nam et planam ferè apertamque regionem ij tenent, et apripimè studio uenandi tenentur).

Medžioklės³⁾ terminai rodo buvus medicininkais netiktai lietuvius, bet ir jų giminaičius latvius bei prūsus. Latviai sako: medība "medžionė" (Latvju dainas № 26428,30442), medīt "medžioti" l. c. 13520,30444, medinieks "medžiotojas" l. c. 30445,30490. Iš prūsų kalbos čia priklauso žodis medione (=medžionė).

Lietuvių, latvių ir prūsų bendroji tėvynė, kaip rodo medžiojimo terminai, ieškotina yra *giriolame* krašte, tuo tarpu kad lenkų protėvynė — tyruose (laukuose). Bet vienų medžiojimo terminų nepakanka protėvynės "girių" sienoms nustatyti. Tam tikslui reikia kitų faktų.

Lietuvių protėvynė nesiekė Jūros (das Baltische Meer), nes tais daiktai, kur šandie iki jos lietuviai prieina (Palanga, Klaipėda ir k.), dar atminamai tebegyveno kuršiai (latv. kursis, rus. корель, lybiškai kur[h]i, iš kur istorijos šaltinių vardas Cori). Tas pats reikia pasakyti ir apie latvių protėvynę. Visas pajūris su Liepojos, Ožputės, Kuldingos, Ventos pilies (latv. Vent's pils),

³⁾ Medžioti "Wildjagen" Daukanto "Būdo" psl. 111,4, Juškevič. Svotb. dainų № 422,7; 461,14, Liet. pasakos (Med. mytol.) l. 27. Medžionė "Jagd, polowanie" Anykščiai, Volterio Liet. chr. 169, 32; 170,18. Medžionė "Jagd" Volterio Liet. chr. 170,29; 196,18, Daukšos Postilė 582,29. Medija s "Jäger" Ruhig II 213.

Talsų ir Tukumo miestais yra tai tikrasis Kuřšas, senovės kuřšių žemė. Jūros pakraštys į šiaurę nuo Dauguvos iki Salacės upei dar XII–XIII amžiuje tebebuvo lybių (senovės rus. Либы, latv. lībietis) rankojė. Kad latviai iš senų senovės nėra buvę "jūrmaliniškai" (Jūros pakraščio gyventojai), tuo mes nė neabejojame radę naujų parodymų (Beweis) latvio etnografo ir sinologo Petro Šmidto tyrinėjimuose. Jūros gyvių ir augmenų terminologija esanti nelatviška, kas tegalima esą išaiškinti tuo, kad latviai neseniai tepasiekę Jūrą. Vadinamoji "žemės kalba", t. y. gyvenamųjų bei negyvenamųjų vietų vardai (miestai, kalnai, pievos, balos, upės, ežerai), irgi rodo latvius gyvenusius ne prie Jūros. Žemės kalba rodo dar daugiau. Ne tiktai vakarų, bet ir rytų Vidžemėje latviai nėra buvę pirmieji gyventojai. Vietų bei vandenų vardai rodo prieš latvių įsibrovimą čia gyvenus suomių giminės tautes. Sekant upių bei ežerų vardais latvių protėvynės reikia ieškoti į pietų rytus nuo Vidžemės kairiajame Padauguvyje, t. y. Lėplio ežero (sen. rus. Лѣпль iš latv. Lēpja-⁴⁾), dviejų Lučesų upių⁵⁾ (Oršos, Vitebsko ir Bielo apskrityse) ir Velesos⁶⁾ upės (Bielo apskrityje Smolensko gub.) srityse. Persikėlę per Dauguvą latvių protėviai pirmųjų pirmiausiai užima Polocko ir Sebežo apskritis. Čia latvių pėdsakus randame paliktus upės varde Полота (iš kur miesto vardas Полог-ѡкъ dabar Полоцкъ) ir ežero varde Осыно. Pirmasis vardas bus kilęs iš latvių vardo Palta (: palte "Regenbach, Pfütze" Latvju dainas № 8331, 8854), o antrasis—iš Asūna⁷⁾.

Persikelti latvius per Dauguvą prispiria kрiевц (кривичи) vilnys. Anapus Dauguvos latviai susiduria su suomių giminės tautomis. Latviai kрiевц stumiami išjudina ir suomių gimines. Dalis tosios giminės, įsibrovus latviams, kрievams bei slavėnams (sen. rusų Naugardo словѣне) į dešinąjį Padauguvį ir į Ilmenio bei Peirpaus ežerų sritis, išsikrausto į šių dienų suomių žemę (Finland). Ilgainiui latviai apima Vidžemę, o jos gyventojus lybius sulatvina.

Suomių giminės tautoms vadinti latviai turi tris atskirus vardus, būtent: igaunis "Ehste" (Latvju dainas № 9515, 28161, 1), lībietis "Live" l. c. 31880 ir sām s arba sām ietis "Oesulaner". Sām u zem ē⁸⁾ vienų liudijimu esanti "Oesel", o kitų—"Finland". Sām u sala visur, kame tik tą žodį pažįsta, reiškianti vokiškai vadinamąją salą "Oesel". Vardu sām s (lietuviškai būtų somas) kitą kartą yra save vadinusios visos

Jūros pakraščio suomių giminės tautos. Taip verčia samprotauti tikrųjų "suomių" (: Suomi, suomalaiset), Sāmų (lietuviškai būtų Somų) salos "igaunių" ir šiaurės "lapių" (: Sabme iš Sām-) vardai. Latviškasis suomių vardas yra labai senas. Iš suomių lyties suom- arba iš igaunių sōm- latviai šiandie turėtų *suoms; plg. latvių skr u o t ē t = vok. schroten, ruovis=igaunių rōw "peilenės stogelis". Latvių žodis sām s bus paimtas dar tuomet, kada patys suomiai tebetarė sām- arba sa^om-. Bet tai turėjo atsitikti labai senai, kur-kas anksčiau nekaip rusų (Naugardo slavėnų) valstybės inkūrimas (862 m.). Naugardo slavėnai turėjo susidurti su suomiais maža-daug VII—VIII amžiuje⁹⁾. Jau tuomet suomiiai savo vardą bus tarę su u o arba ō, nes senovės rusų vardas сумь tegalimas iš senesnėsios lyties sumi arba sōmi¹⁰⁾. Iš sām i arba sa^omi rusai būtų turėję *самь. Tai gi, latvių sām s yra daug senesnis nei rusų VII ar VIII amžiaus vaikas сумь.

Latvių protėvynė, kaip matėme, ieškotina yra į pietų rytus nuo Vidžemės kairiajame Padauguvyje. Čia latviai bus gyvenę ligi neprasidėjus slavėnų traukimui iš Pakarpačio ir viduriniojo Pdneprio į šiaurę, į Dauguvos versmes, tai yra ligi V—VI amžiui¹¹⁾.

Lietuvių protėvynės reikia ieškoti greta su latvių protėvyne, nes latviai kalbos žvilgsniu yra visartimiausieji lietuvių giminaičiai. Prūsai kur-kas mums tolimesni. Kočubinskio¹²⁾, Pogodino¹³⁾ ir Karskio¹⁴⁾ tyrinėjimai parodė, kad šių dienų Gudo šalis (Бѣлоруссія) turi devynias galybes lietuviškos kilmės vietų ir vandenų vardų. Tie vardai pirštu prikišamai rodo kitą kartą Gudo šalyje gyvenus lietuvius arba latvius. Minsko gubernija į šiaurę nuo Pripeties upės lig pačiam Dnieprui prieš gudų atsikraustymą buvusi lietuvių gyvenama.

Į vakarus nuo latvių protėvynės, t. y. Bielo, Gžatsko ir Možaisko apskrityse Protvos paupiais, dar XI—XII amžiuje tebegyventa lietuvių ir latvių giminės liekanų vardu galindai¹⁵⁾. Rusų kronikos (1058 ir 1147 m.) mūs galindus vadina голядь.

Rodo kadai kitkart lietuvius gyvenus juoba į rytus ne tiktai vadinamoji "žemės kalba" (upių, ežerų vardai), bet ir mardvių (rus. мордва) kalbos liudijimas. Mardvių kalboje yra keletas žodžių paimtų iš lietuvių kalbos. Thomsenas, šitų žodžių tyrinėtojas, maņo, mardviai būsią lietuviškos kilmės žodžius gavę per suomių, kada pastarieji

⁹⁾ K. Būgos kalbų mokslas bei mūsų senovė Kauņas 1913 p. 11.

¹⁰⁾ Русь irgi suomiškos kilmės žodis. Čia rusų balisis irgi kilęs yra iš suomių uo arba ō. Suomiai vardu ruotsi vadina švėdus. Švėdų-ruosiu vardas, jiems slavėnėjus, teko ir jų valdomiesiems slavėnams, kрievams (кривичи) ir kitiems jų giminaičiams.

¹¹⁾ K. Būgos Kalbų mokslas... 11.

¹²⁾ Территорія донсторической Литвы. Журналъ Мин. Нар. Просв. 1897, январь, psl. 60—94.

¹³⁾ Изъ истории славянскихъ передвиженій. Петербургъ 1901.

¹⁴⁾ Бѣлоруссы. Варшава 1903. Томъ I, psl. 30—82.

¹⁵⁾ K. Būgos Kalbų mokslas... 12—21.

⁴⁾ Žr. mano straipsnį vardu "Kann man Keltenspueren auf baltischem Gebiet nachweisen?" (Revue Slavistique t. VI Cracoviae 1913) p. 36.

⁵⁾ l. c. 11.

⁶⁾ l. c. 22.

⁷⁾ l. c. 37. Dinabarko apskrityje yra ežeras, kurį rytiečiai latviai vadina Osyuna (iš Asūna).

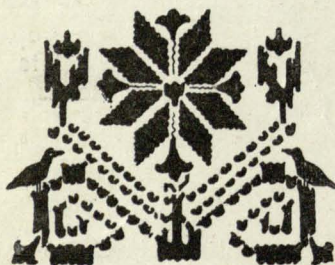
⁸⁾ Sām u zemes mēs ļautiņi (Latvju dainas № 26034) izstaigāju Sām u zemi l. c. № 26387. Šiaurės vakarų vėją, pučiantį nuo Sāmų salos, Skuodo apylinkės latviai vadinā sām elis (Latvju dainas № 31825).

gyvenę arčiau prie mardvių. Thomseno nuomonė nepriimtina delto vien, kad mardviai turi ir tokių žodžių (sóros peillis), kurių suomiai visai nepažįsta. Tie žodžiai neabejotinai rodo mardvius senovėje buvus lietuvių kaimynais.

Suomiai seniausieji lietuvių bei latvių tautos kaimynai. Beveik tose pačiose vietose suomius randa ir pirmojo bei antrojo amžiaus rašytojai Tacitas (Fenni) ir Ptolemajas (Φίννοι). Abudu jie rodo suomius gyvenus netoli Jūros į šiaurės rytus nuo Vyslos šale venetų (slavėnų)¹⁶⁾ ir aisčių (Tacito Aestii ir Ptolemajo Γαλινδαι και Σουδινοί). Kad suomiai tuomet su vienais aisčiais tėra buvę kaimynais, tatau matyti iš suomių kalbos. Aistiškosios kilmės žodžiai suomių kalboje lytimi ir garsais yra kur-kas senesni nei germaniškosios kilmės žodžiai. Pastarieji neprikisamai senesni nei slavėniškosios kilmės žodžiai. Germanistos randa, kad suomių kalbon germanų žodžiai paimti esą I prieš Kr. — I po Kr. amžiuose. Aistiškosios kilmės žodžiai suomių kalbon būsią paimti dar prieš I amžių prieš Kr. Visuseniausieji slaviškosios kilmės žodžiai toliau nesiekia kaip tik iki VII amžiaus po Kr. Suomių slavistos Mikkolos nuomone visi tie žodžiai esą paimti iš rusų kalbos.

Suomių bei lietuvių-latvių tautos kaimynysta aiškius savo pėdsakus palikusi yra suomių kalbos žodyne. Todel mums suomių kalba yra ištikimiausias šaltinis, iš kurio semiam žinių ne tikta apie kalbą, bet ir apie mūsų kultūrą prieš 2000 metų. Lietuvių bei latvių protėvynėje buvus daug "girių" rodo ir suomių kalba su savo žodžiu metsä "giria"¹⁷⁾. Metsä yra paįmta iš žodžio mēdžias (=latv. mežs) "giria". Tarp tu medžių (suomių metsä) "girių" turėta būti daugybės upių ir pelkių, delko senovės Lietuvoje keliai (=suomių keli) be tiltų (=suomių silta, kur si iš ti; plg. suomių niisi = liet. nýtys) buvo negalimi.

Taigi, faktų dauguma verčia mus lietuvių bei latvių protėvynės ieškoti toli į rytus nuo šių dienų Lietuvos, senovės suomių ir mardvių kaimynystoje.

¹⁶⁾ Venetų vardu senovėje buvę vadinami slavėnai. Tos pačios kilmės yra vokiečių vardas wenden (Lužicos sirbai) ir suomių Venäjä (rusai).

¹⁷⁾ Ir suomių, kaip ir lietuvių protėviai, medžioja po girias, kaip galima matyti iš žodžių metsästaja "der Jäger", metsästä "in den Wald (= metsä) gehen, auf die Jagd gehen, fangen, jagen".

Sofija Čiurlionienė (Kymantaitė).

POETAS.

Buvo negražus: žemas, truputį kreivas, galva didelė, plaukai reti, riebus, sukibę; nosis plati, pilna ugrų. Ir vietą turėjo ne kokią poetingą: buvo pašto viršininkas. Daug turėjo darbo ir rašymo, savo priedermes pildydamas, tai nė į galvą jam neateidavo dar rašyti privalomą darbą atlikus. Ir laiškų nerašė del tos priežasties, kad labai jau nemėgo pačios laiško išvaizdos, o antra... ir neturėjo kam rašyti. Tėvai buvo senai mirę, brolis, išvažiuavęs į Ameriką, dingo, artimesnių draugų neturėjo; dargi savo sąskaitų nevedė, nes šeimininkavo pas jį sena žmonelė, buvusi jo auklė, kuria jis pilnai pasitikėdavo ir duodavo jai pinigų kiek reikiant, nesiklausdamas kur, kam, kiek reikalinga. Taigi aišku, jog nieko nerašydavo išėjęs iš pašto kontoros. Tečiau visur ir visada, draugai ir nedraugai, tai pašiepdami, tai pasipiktindami, tai stebėdamies, praminė jį poetu. Nepasakiau dar kaip vadinas, kad ir vadinas ne kaip ten poetingai: Baltrus Kuisis. Teisybė, kažikas kažikuomet buvo jo pavardę skoningai perdirbęs: Kuisso, tečiau ta perdirbtoji pavardė neprikibo prie jo gal būt del tos paprastos priežasties, kad ponas Baltrus jos nevertodavo. Taigi nors neturėjo jokių su Muza santykių ir savo amžiuje nieko juodo ant balto nebuvo pagaminęs, tečiau dažnai būdavo poetu praminamas. Ir kas keista: teko jam kelius kartus keltis į naują vietą, kur apie jį nieko niekas nežinodavo, nebūdavo girdėjęs, bet kaip tyčia, nepraslinks, būdavo, nė mėnesio, kaip vienas ar kitas prisega jam poeto pravardę. (Daugumoj atsitikimų p. Baltrus to nežinodavo, bet tekdavo kartais ir išgirsti).

Dar būnant jam mokykloj, ketvirtoj klasėj, kada visi jo draugai, visokiais būdais šiepė kiekvieną švelnesnį jausmo apsiereiškimą, o savo vyriškumą stengėsi rodyti papirosų rūkymu, štai kas atsitiko: vienas draugas, nepadaręs uždavinio, atbėgo pas jį šeštą valandą ryto (buvo tai pavasaris) ir... nerado Baltruko namie. Laukia, nerimsta, paskui ima indomauti, kur Baltrukas bus dingęs: ne kitaip — nenakvojo namie. Baltrukas per naktį užė! (Nenakvoti namie — buvo ypatingas vyriškai garbei patentas). Bet Baltrukas!... kreivas, sudžiūvęs ir savo penkiolikai metų neišrodęs Baltrukas, o prie to dar toks šventas... tylus. Tai naujienu draugams parneš! Ir Pranukas Dvylekis (tas draugas) nekantriai laukia, už stalą kampe atsėdęs. Durys gurgždelėjo, gi beineinas Baltrukas, basas, pasiraitęs kelnaites. Kojos nuo rasos šlapios, pats užkaitęs linksmiom, šviesiom akim ir rankoje nešasi du vainikėliu, iš baltųjų ir raudonųjų dobilėlių nupintu. Pranuko nepastebi, eina stačiai prie savo gulyklos. Kame ant sienos kabo tėvo ir motynos fotografijos, klaupias ant gurgždančios lovelės ir šypsodamas atsargiai kabina vainikėlius ant

tėvų paveikslų. Pakabino ir galvą pakreipęs dar žiūri, o Pranukas į jį nesiliaudamas juokais P-tšil-a-tšil! — Kaip pasileis Pranukas čiaudyt (nebsumanė geresnio būdo tylai pertraukti). Baltrukas pašoko, užkaitęs pradėjo kažką mikčioti, o Pranukas, giliausios ironijos kupinas, nutarė:

— Ai tu poetas... poetas...

Baltrukui jau netik veidas, bet nugara ir kulnys užkaito. (Tą valandą Baltrukas ingijo visam amžiui ypatybę kaisti, išgirdus prisegamą sau poetos pravardžiavimą). Dabar, vos balsą atgavęs, paklausė:

— Tu, tur-būt, uždavinio?

— Taigi-taigi.

Sėdo dirbti. Tik laikas nuo laiko Pranukas ironingai šypsojo, o Baltrukas kaito.

Praėjo keleri metai. Našlaitis Baltrukas tarnavo jau pašte. Tarp kitų jo priedermių buvo skirstyti ir dėstyti laiškus. Paprastai Baltrukas darydavo tai greitai ir vikriai (jis visa darydavo greitai, vikriai ir sąžiningai). Bet vieną kartą, buvo tai liūdna rudens diena, — Baltrukas dėstė laiškus... žvilgtterėjo iš kampo viršininkas, kartą — antrą. Kas tai yra? Baltrukas stovi, nejuda, rankoje laiko atviruką. Kodel ją sulaikė, — viršininkas nežino ir Baltrukas pats nežino... Netikėtai inkrito jam į akį Italijos markė, laiškų dedamojoj mašinoj atbudo indomumas: Kas tai gali rašyti į tą užkampį iš Italijos? Apvertė, neskaito, paveikslas jo akis pritraukė. Moteriškė su kūdikiu, apačioj parašas: Madonna. Nieko panašaus pasaulyje nebuvo matęs. Tik akys — jo motutės. Kūdiki, koks tu laimingas, tai motyna į tave žiūri! Motinos žvelgesys, beribė, neapgalima, niekuo nesutepta meilė. Ir tas šypsojimas! Kur yra tokia šventa moteriškė, tokia graži, kuri žiūri jo motutės akimis! Ašaros blakstienus jam vilgo. Baltrukas nejunta, kad jau dvi minutės praėjo, dvi, trys kaip už jo nugaros stovi viršininkas. Baltrukas krūptelėjo tik staiga pajutęs jo stiprią ranką ant savo peties ir... tas linksmas, kaip ir pajaukiąs, storas balsas:

— Ak tu poete, poete.

Kaktoj liepsna, ausyse, ir skruzdėlės per nugarą į kulnus bėga, vienos kitas veja. Baltrukas tikras, kad asla linksta. Teisybę pasakius, reiktų jį jau vadinti Baltru: toks jis rimtas vaikinys ir taip jau nebevaikiškai jam širdį kutena, ypač, kaip sutinka viršininko dukterį.

Panaitė — kraujas su pienu, garbanikės ant katkos, žiedai ant pirštų, liemuo kaip bitelės, o kojytės, — mirtis ant vietos: mažutėlės, bateliai blizga, girgžda. Baltrus kaip įmanydamas kelia savo, prigimimo žemyn nusvertą, dešinią petį ir suka inkaitintu geležiniu plunksnakočiu retuosius plaukus paausyse. Švarkas visados išdulkintas ir sagos nušveistos.

Viršininkas pakvietė į savo vardadienį. Viršininkas — jį. Pasakė:

— Labai bus mon malonu, jei mano bendradarbiai atsilankys.

Baltrus dvigubai išdulkino švarką, nušveitė sagas, du kartu ilgiau raitė plaukus paausyse, o pakaušį ištepė sviestu. Vardadieniui pasitaikino graži vasaros pradžios diena. Pietūs pas viršininką, svečių daug, iškilmė. Ką gi! Nors, teisybę pasakius, trys p. viršininko bendradarbiai daugiau tarnavo svečiams, negu gavo pasivašint. Bet tai tik delto, kad į juos buvo žiūrima kaip į namiškius; tai, žinoma, jiems buvo labai malonu. Po pietų sumanyta gegužinė miškelyje. Prieš keliausiant p. viršininkas padavė dukteriai pinigų (neperdaug) ir liepė eiti į krautuvę su Baltru parnešti šio to — skanumynų. Laimingas Baltrus nuleidė panelę. Ši krautuvėje renkasi, skiriasi (pinigų maža, o pagundų daug, krautuvinė gė bjaurybė jau senai buvo atsisakiusi bargaut). Panaitė varto rankose didelę saldinių dėžę penkių svarų, bet paimt jos, mato, neišgalėsianti, tai pasilenkus prie Baltro sako tik jam girdimai:

— Tamsta, jeigu atspėsi mano mintį ir padarysi vieną gražų ir gerą daiktą, kuris parodytų tamtos prilankumą man, tai... tai aš šįvakar pirmoji išvesiu tamstą šokti.

Dabar Baltrus būtų galėjęs prisiekti, kad širdis jam jau gomuryje tvaksi ir dar kaip, net akyse raibsta: užt, užt, užt per visą kūną. Stovi, nori galvoti apie gerą, gražų daiktą, kuris parodytų jo prilankumą jai, jo prilankumą (!!). Bet galvot neturi pajėgos, laukia tik, kada iš tos krautuvės reikės išeiti. Panaitė žvalgos, sukinas, tūpčioja, pagaliaus nekantriu balsu liepia jam imti pirkinius ir nešti.

— Ką nors gražų, kas parodytų... mąsto tik Baltrus ir nemato, kas aplink jį, žiūri augštin... Greičiau, greičiau ateikit į galvą visi gražūs darbai, kuriais jis galėtų parodyt savo... Ir pakelta koja, užuot atsidūręs antrojo griovio pusėj, visu smarkumu nusileidžia į nešvarų stovintį žalsvą vandenį, kurs ištiško į visas šalis. Nepraėjo dviejų minučių, kaip atsikėlęs Baltrus regi baisias visoj gelmėj tragingas to ištiškimo pasekmes. Balti panaitės rūbai visi aptaškyti rudai žalsvomis dėmėmis, o ji pati stovi prieš Baltrą ir net dreba iš piktumo; iš gražiųjų lūpelių krinta žodžiai, kokie žodžiai!

— Ko tamsta nežiūri, kur einas? Svajoja, poetas!... Žiūrėk tik, į ką panašūs mano rūbai, ką aš, nelaiminga, beužsivilksiu. Tamsta tikras... kiaulė.

Ištikrųjų taip pasakė. Pavartojo gana garsiai, ir tai prispauzdama tą, neturintį dailiojo literatūroje vietos, atsikreipimą. Bet kas nuostabiausias atsikreipimas visai taip neužgavo Baltro, kaip pavadinimas poetu. Tuo tai jis buvo prislėgtas, stačiai sunaikintas. Panaitė nubėgo namo, kaip stirna; jis vilkosi paskui pirkiniais nešinas, visas purvinas ir tik klausėsi, kaip bate vanduo šliurpsi.

(B u s d a u g i a u).

Spauda apie ukrainiečius.

1. Apie jų tautybę.

Rusų kariuomenei paėmus Galiciją, savaime kilo, ar ukrainiečiai atskira tauta su savo ypatinga literatūra ir ypatingais tautiniais siekimais, ar jie dalis rusų tautos. "Novoje Vremia" krypsnio politikai senai turi savotišką nuomonę; ukrainiečiai esą tie patys rusai, tik šneką saviška tarme. Todėl ne tik neverta auklėti ypatingos ukrainiečių literatūros, bet nereikia duoti plėtoties tam pavojingam "separatizmui", juo kad pačių ukrainiečių dalis, vadinamieji "maskvafilai", nevertinama norinti sutapti su didžiarusiais. Pažangioji rusų visuomenė, išskyrus jos dešinią sparną, kitaip žiūri į tą dalyką. Štai "Russk. Vied." (№ 233), pastebėjusi, jog dabar ne visai patogios sąlygos esančios tam klausimui svarstyti, vis delto aiškiai pasako savo pažiūrą. Jos nesutinka su tais liberalais ir "maskvafilais", kurie žūt būt norėtų sustabdyti savotišką ukrainiečių ūgį. Progą davė atsiliepti "Russk. Vied." p. Struvė, kurs "Biržev. Vied." (rugs. 29) spėja "apšviestąją rusų visuomenę" nuo "sentimentalingo gailėsio" ir nuo tos "keistos nuomonės", kad "mažarusių" kultūrai reikia vietos vienoje eilėje su kultūra, "bendra visiems rusams", ir ragina "kaip reikiant atkirsti" ukrainiečių reikalavimams "kažin kokios savo tautinės valstybės bei kultūros".

"Kuris kultūros plėtojimosi kelias daugiausia tinka ukrainiečių tautos reikalams, - rašo "Rus. Vied." - kokie santykiai turi būti tarp bendro rusų bei ukrainiečių kultūros judėjimo, į tą klausimą nevienodai atsako ir ukrainiečių inteligentija. Kraštutiniai ukrainiečiai nacionalistai mano, jogei ukrainiečių kultūros ūgis turi griežtai skirties nuo rusų. Iš antros pusės yra ir tokia nuomonė, jogei jokio reikalo nėra daryti atskiros ukrainiečių kultūros, jogei ukrainiečių kultūros judėjimas turįs praskysti ir visiškai sutirpti rusų judėjime. Tos srovės šalininkai yra Galicijos maskvafilai, daugelis Rusų Ukrainos veikėjų, į ją linkęs, matyti, ir Struvė...

Struvė turi teisės, sakydamas, jogei išskaidymas, visiškas atskyrimas ukrainiečių kultūros nuo rusų yra nepageidaujamas... Rusų Ukraina, be abejo, organingai suaugusi su Rusija, turi su ja ir bendrų istorijos tradicijų ir visuomenės uždavinių su dvasios reikalais...

Antra vertus, tos kultūrinės jungės tvirtumas gali būti naudingas abejiems, gali būti pažangaus plėtojimosi pamatas, tik nereikia prievartos, tik reikia pripažinti lygi teisė abejoms ypač plėtoties. Nei ukrainiečių mokykla, nei jų kalbos vartojimas viešuose susisiekimuose neprivalo baidyti šalininkų Ukrainos vienijimosi su Rusija. Nuo to ukrainiečių kalba nenustos buvusi artima ir taip lengviai suprantama rusams, kaip rusų ukrainiečiams...

Ukrainos veikėjams turi būti duota galimos sąlygos rūpintis kultūros uždaviniais. O "apšviestajai rusų visuomenei" reikia galvoti ne apie kovą su ta srove ir ne apie "atkirtimą", bet apie tai, kad kiek galėdama padėtų jai. Tai yra geriausias ir tikriausias kelias tam, kad tvirtėtų kultūros vienybė bei jungė tų dviejų taip artimų ir praeities taip sugretintų tautų".

Galicijos administracija yra linkusi į pirmąjį, augščiau pabrėžtą krypsnį. Tarp kitų generalgubernatoriaus paliepiamų įsakymų buvo ir šiuodu:

"Uždrausta pardavinėti knygų krautuvėse ir gatvių būdelėse ir davinėti skaityti iš bibliotekų knygos, rašytos rusų kalba ir ukrainiečių tarme, išleistos ne Rusijos valstybėje.

"Uždrausta pardavinėti ir davinėti skaityti iš bibliotekų knygos, rašytos kitomis kalbomis bei tarmėmis, jei tų knygų turinys yra priešingas rusų vyriausybei ir rusų tautai".

("Nov Vr." № 13849).

O lenkų spauda, atsiliepdama į dabartinę Galicijos ukrainiečių padėją, vien piktai krizena Pavyzdžiui "Kur. Lit." (№ 211) skandėdamasis atspaudžino "legendos galą" (Ukrainų klausimas) iš "Gazetos Porannos", kuri iširdusi tarp kitko šiaip rašo:

"Austrijos politikai, visų-pirma tragingai miręs Pranas-Ferdinandas ir jo artimieji, statė stebuklingas pilis ant ledo - ant "ukrainų klausimo" pagrindo... "Rytų tyroliciečių" ištikimybės dogmatas nebuvo abejojamas Vienoje ir to dogmato vardu pradėjo energingai griauti lenkų pamatus Galicijoje, šiaip ir taip teikdamies rusinams. Dar dešimts metų tokios politikos, ir Galicija būtų buvusi padalyta į Rytų ir Vakarų Galiciją, Rytų Galicijoje, be abejo, viršų būtų pagriebę rusinai, o lenkai būtų visiškai nustoję Austrijoje svarbumos".

Toliau džiaugsmas, kad kitaip virte:

"Ukrainiečių klausimas" buvo vienas iš tų atutų, kuriuos vokiečiai tikėjosi laimėsią šiame kare ir kurie juos visai apvilo. Gaila, kad "ukrainų" legenda pridirbo daug eibių ir lenkų visuomenei".

2. Apie jų tikyba.

Galicijos ukrainiečiai skiriasi nuo rusų ne vien savo kalba, bet ir tikyba. Laikydami rytų apeigų, kaip ir stačiatikiai, jie pripažįsta bažnyčios galva popiežių ir vadinasi unitais. Taigi ir čia rusai dalijasi į dvi srovi: vieni norėtų šiaip ar taip priskirti unitus į stačiatikių bažnyčią, kiti palikti juos kaip buvus. Susivienijimo su stačiatikiais pageidauja "maskvafilai" ir rusai nacionalistai. Tuo tikslu šaukiami draugijų susirinkimai, kuriuose siuloma daugybė visokių priemonių tam susivienijimui pagreitinti. Viename susirinkime buvo šiaip nutarta:

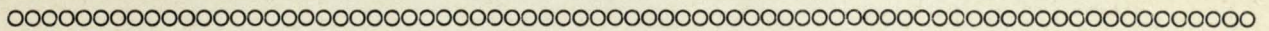
”Reikia skirti unitai pravoslavijon tik tada, kada jie patys prašysis... Priskyrus reikia palikti visos apeigos ir papročiai, kuriais ligšiol gyveno Galicijos unitai. Reikia uždaryti jezuitų-bazilijonų ordinas ir jų turtai atėmus atiduoti vietos parapijoms. Reikia atstatyti nuo vietos unitų metropolita gr. Šeptickis, kurs yra jezuitų vadas. Jeigu unitas kunigas drauge su savo parapija pereina pravoslavijon, tai parapija jam tepalieka. Gerai būtų, kad Galicijon būtų siunčiami šventikai augštojo mokslo. Pamaldos teesie senovės slavių kalba atliekamos, o pamokslai bažnyčiose sakomi ukrainiškiei”. (”Rieč”).

Vėl tos pačios ”Russk. Vied.” (№ 221) bijo, kad karštuoliai, prisidengę ”geros valios” obalsiu, nesitvertų prievartos ir kitų ”politikos” priemonių unitams ”vienyti”. Esą:

”Didelis daiktas buvo Vyriausiojo Vado pažadėjimas Austrijos-Vengrijos tautoms tikybos laisvės. Tečiau tiek pačioje Galicijoje, tiek Rusijos viduryje yra srovių, mažai tesutinkamų su religijos laisve. Ten vietoje labai gali būti karštuoliai

pravoslavų mažumoje, norinčių paspausti unitų didžiumą,—ir paspausti ragina viltis, kad Petrogrado teologai nacionalistai padės tai mažumai ir priartas. Todel verta pažymėti dvásininkų akademijos Palmovo nuomonė, nesenai paskelbta ”Birž. Vied”. (№ 14.387).

Iš pirmo žvilgsnio ta nuomonė gali pasirodyti nei šio, nei to: pats profesorius ir Galicijos mskvafilų atstovas (p. Dudikevičius), kuriuo jis vaduojasi, sako nereikią verste versti unitų. ”Visai nėra reikalo iš karto jie skirti į pravoslaviją; nereikia vėl kartoti klaidos, padarytos 1875 m. Cholmo žemėje. Unitai būtinai sugriš pravoslavų bažnyčion; čia tik reikalingas atsargumas ir apgalvotas planas”. Tečiau ne taip jau taikiai skamba profesoriaus kalba toliau. ”Reikia imties,—sako jis,—pavyzdys iš Lietuvos metropolito Juozo Siemaškos, kurs pamažėle valė uniją nuo katalikybės priemaišų ir pasiekė to, kad 1839 m. apie tris milijonus gudų nusimanydami ir gera valia perėjo pravoslavijon”.

SUOMIJOS SULYGINIMO REFORMŲ PROGRAMA.

Nesenai spaudoje pasirodė viršiausiai patvirtinta įstatymų sumanymų programa, manomų įvesti Suomijoje. Programą sustatė tam tikra prirengiamoji komisija, įsteigtoji tam tyčia prie Didžiosios Suomijos Kunigaikštijos reikalų tarybos.

Komisija, pamatuodama tuos sumanymus, sakosi turėjusi du tikslu: 1) ”sustiprinti Suomijoje valstybės valdžią, apsaugoti joje įstatymų pildymą ir palaikyti tame krašte reikalingą tvarką, ir 2) ”iš ekonomijos ir politikos pusės sulyginti Suomiją su visa imperija”.

Pirmajam tikslui siekti patvirtintaisiais įstatymų sumanymais ketinama padaryti, kad Suomijos vyresnybė ir teismas daugiau priklausytų nuo šios rūšies imperijos įstaigų. Tad ketinama suvaržyti Suomijos vyresnybės nepakeičiamybę, jos disciplinarinės atsakomybės taisykles pakeisti kitomis, bylas del prasižengimų, padarytų vyresnybės pareigas atliekant, pavesti imperijos teismams, suvaržyti vyresnybės teisę būti politikos partijų nariais ir t.t.

Kad šios reformos būtų lengviau padaromos, pagalbai sumanyta kitų reformų. Visų-pirma būsią pasirūpinta, kad būtų kuo pakeisti atstatomuosius Suomijos valdininkus. Tokiems žmonėms rengti, kurie galėtų stoti Suomijoje į valstybės tarnybą valdininkais, kai-kuriose vidurinėse imperijos mokyklose imsią mokyti suomių ir švedų kalbos, rusų universitetuose būsiančios įtaisytos Suomijos teisės katedros, stojant į Helsingforso universitetą būsią reikalaujamą laikyti rusų kalbos egzaminą.

Tam pačiam pirmajam tikslui sumanytas kitoks pačios Suomijos vyriausybės ir visos vyresnybės sutvarkymas, pradedant general-gubernatoriumi ir senatu ir baigiant žandarų korpusu. Kollegialinis valdymo būdas būsiąs pakeistas asme-

niniu. Būsią išleisti bendri Imperijai ir Suomijai spaudos, sąjungų, draugijų ir viešų susirinkimų įstatymai. Suomijoje turėsianti būti įvesta žmonių švietimo ministerijos priežiūra mokyklų ir Helsingforso Aleksandro universiteto. Suomijos paštas, telegrafas, keliai ir geležinkeliai turėsianti būti sutvarkyti taip, kaip visoje valstybėje.

Antrajam tikslui sumanyta antra įstatymų ir reformų rūšis. Jais būsiąs sutvarkytas stačiatikių tikybos ir bažnyčios klausimas Suomijoje. Stačiatikių cerkvinės mokyklos bus atiduotos stačiatikių vadybos žiniai. Suomijos muitinės turės būti suleistos su visos valstybės muitinėmis, apsaugojus rusų prekėms pirmenybę. Bus įvestos Suomijoje valstybės taupomosios kasos, privatinėms bankoms ir kitoms kredito įstaigoms, taip-pat prekybos ir transporto draugijoms bus leista steigti Suomijoje savo skyrius ir daryti tenai operacijas. Būsiąs įvestas vienodas geležinkelių tarifas, vienoda pinigų sistema. Kad bežemiams būtų lengviau gauti žemės, Valstiečių Bankai būsią leista veikti ir Suomijoje. Tais naujais įstatymais būsią įvestų ir daug kitų panasios rūšies reformų.

Didelę šių reformų didumą anais laikais jau buvo sumanęs Suomijos gener.-gubernatorius Bobrikovas. Bet daugelio jų nebuvo pavykę įvesti, nes tuokart pasirodė joms priešingas pats Plevė, nurodydamas, jog negalima esą taip staiga visko laužyti. Tos reformos, kurias Bobrikovui vis delto buvo pavykę įvesti, 1905 m. Viršiausiuoju manifestu ”apie priemonius grąžinti krašte įstatymų tvarkai” buvo panaikintos. Dabarčiui sumanytos reformos tuo tik skiriasi nuo buvusiųjų Bobrikovo, kad jos apima platesnę sritį ir yra daugiau susistemintos.

